

Fattigloven og arbeidsanstalten Prinds Christian
Augusts Minde.

HIS3090 fordypningsoppgave
Institutt for arkeologi, konservering og historie
våren 2014

Berit A. Stjernen

Veileder: Hilde Sandvik

Antall tegn uten mellomrom: 20 120

I 1809 ble stiftelsen Prinds Christian Augusts Mindre opprettet. Denne stiftelsen var ment til å fungere som en arbeids og forsørgelsesanstalt for de fattige i Kristiania. Stiftelsen ble opprettet av en gruppe velstående som var bekymret for det økende antallet arbeidsløse og fattige i Kristiania på denne tiden.

Synet på arbeidsledige på denne tiden var alt annet enn positivt, og det ble også skilt mellom verdige og uverdige hjelpetrengende. De verdige var naturlig nok de med skader eller sykdommer som gjorde at de ikke kunne arbeide og tjene penger på egen hånd. De uverdige kunne være alt fra alkoholikere og andre tilfeldig arbeidsledige.

Etter at tukthuset, som lå i Storgata ble omgjort til fengsel, oppstod det behov for et sted man kunne plassere løsgjengere. Mangelsgården som også lå i Storgata, ble i den anledning kjøpt i 1812 for å kunne brukes til dette formålet. Meningen var at anstalten skulle drives som en privat stiftelse. Anstalten skulle også ta i mot oppdrag av Kristianias fattigvesen og bystyret. Disse to instansene er sentrale faktorer for hvordan driften av Prinds Christian Augusts Minde, heretter bare Prindsen, skulle utvikle seg.

I denne oppgaven vil jeg redegjøre hvordan bruken av Prinds Christian Augusts Minde, endret seg. Jeg vil ta i bruk Arne Omsteds historiske beretning om Prindsen, utgitt i 1911, som utgangspunkt.¹ I Omsteds beretning kommer det tydelig frem at bruken av Prindsen endret seg over tid, og at driften av Prindsen ikke ble slik stiftelsen i utgangspunktet hadde tenkt. Grunnen til at jeg vil bruke Omsteds fremstilling av Prindsen, er at han som forstander på Prindsen skrev en utredning på oppdrag av kommunen da anstalten var vedtatt nedlagt. Omsteds beretning om Prindsen gir oss et enestående bilde fra innsiden om hvordan anstalten ble forvaltet.

Videre vil jeg forsøke å finne ut hvorfor praksisen på og rundt Prindsen, endret seg. To faktorer som vil være med på å forklare dette, er Omsteds beretninger og fattigloven fra 1845. Hvorvidt fattigloven hadde direkte konsekvenser for driften av anstalten gjenstår å se. Omsted tillegger fattigloven mye av skylden for at Prindsen gikk fra å være en frivillig til en tvungen institusjon. Årsakene til at folk ble satt inn på Prindsen er relevant for å kunne eksemplifisere hvilken retning driften av anstalten tok. Jeg vil derfor benytte meg av individlister fra Prindsen

¹ Arne Omsted. Bystyredokument nr.15 "Prinds Christian Augusts Minde– En historisk fremstilling"

i denne undersøkelsen. Individlistene ble ført ved innskrivning til arbeidsanstalten og inneholder tidvis både alder, bakgrunn og årsak til innskrivning på Prindsen. Jeg tar i bruk individlister fra 1844, som er rett før fattigloven vedtas i 1845, og individlister fra 1850, fem år etter at loven ble vedtatt. Mitt hovedfokus vil ligge på omstendighetene rundt innbringelsen av folk til Prindsen. I forbindelse med min undersøkelse av omstendighetene for hvordan folk ble innsatt, har jeg også gjort en undersøkelse av gjennomsnittsalderen til de innsatte, og sammenlignet årene 1844 og 1850. De innsattes alder nevnes ikke i Omsteds beretning.

Tidligere forskning

Det er lite forskning som er gjort, og den begrensede forskningen er basert mer på de større sosiopolitiske aspektene og ikke spesifikt rundt Prindsen som anstalt. Det ble i 2005 funnet materiale gjemt og nedstøvet på loftet til Prindsen i Storgata. Arbeidet med å lese gjennom og digitalisere materialet foregår ennå på Byarkivet. Det er skrevet noen bacheloroppgaver fra universitetet i Oslo på dette feltet. Men som sagt er det store mengder nyoppdaget materiale som må bearbeides.

De tidligere bacheloroppgavene og forskningen som er utført innenfor dette feltet har kastet et interessant lys over de fattiges forhold i Kristiania på denne tiden, og kildene er viktige sosialhistoriske levninger. Det er tidligere gjort undersøkelser rundt begrepene *frivillighet* og *tvang*. Det er også skrevet en masteroppgave fra Universitetet i Oslo som tar for seg arbeidsanstalten på individnivå. Dollhuset som ble opprettet på Prindsen, er tidligere blitt undersøkt av professor Wenche Blomberg.

Materialet fra Prindsen befinner i dag på Byarkivet i Oslo. På Byarkivet jobber de nå aktivt med og få kartlagt Oslos sosialhistoriske hendelser. De jobber med å konservere de relativt nyoppdagete kildene, dette gjør de ved å digitalisere de. Mye av materialet er allerede svært skjørt da det som nevnt har ligget stuet vekk under dårlige forhold i flere år.

Byantikvaren arbeidet aktivt for å kunne få fredet hele kvartalet i Storgata 36, hvor anstalten lå. Kvartalet ble fredet i 2009, etter å ha kjempet mot utbyggere som ønsket å bygge hoteller, leiligheter og andre kommersielle bygninger.

Stiftelsen og bakgrunn

Stiftelsen ble altså opprettet allerede i 1809, på initiativ av Akershus' biskop Frederik Julius Bech. Dette initiativet ble i sin tid sett på som noe nytt men hvorvidt Bechs initiativ var enestående blir av Omsted karakterisert som uriktig. I følge Omsteds undersøkelser hadde det tidligere eksistert arbeidsanstalter i Kristiania, men disse hadde over tid opphørt å eksistere.² Omsteds undersøkelser konkluderer med at det var lite informasjon om tidligere tiltak til byens fattige, men at det allikevel hadde eksistert tilbud til disse tidligere.

Stiftelsen Prinds Christian Augusts Minde ble altså opprettet i 1809, med sikte på å kunne ta vare på byens fattige. Til dette formålet ble det av byens mer velstående donert penger, og Mangelsgården i Storgata 36 kunne kjøpes i 1812.³ Arbeidsanstalten ble fra tidlig av definert som en relativt selvstendig instans. Anstalten lå formelt under Kristianias fattigvesen, men det var bare generelle tilstandsrapporter som bandt disse instansene sammen. Det var altså forstanderen på anstalten som skulle drifte Prindsen.

Omstendighetene rundt eie og driftsforholdene rundt anstalten viste seg i ettertid å være uklare. Ansvarsfordelingen mellom Prindsen, Kristiania fattigvesen og bystyret var uklart. Et av problemene ved eie og driftsforholdene rundt Prindsen var basert på grunnlaget for drift. Stiftelsen hadde all sin kapital bundet opp i fast eiendom, og manglet derfor kapital til å kunne drifte anstalten videre. Midlene donert av byens mer velstående ble som nevnt brukt til å kunne kjøpe eiendommen. Kapitalen som skulle sikre og gjøre den videre driften av Prindsen mulig, var derfor basert på hva stiftelsen kunne få fra det offentlige, i dette tilfellet bystyret.⁴

Sosialhistorisk kontekst

Tidlig på 1800-tallet var det debatt rundt fattigspørsmålet i samfunnet.⁵ Debatten hadde to sider, og baserte seg begge rundt det å være selvhjulpen. Den generelle befolkningen var av oppfatning av at det i teorien skulle være fullt mulig å kunne forsørge seg selv, og dermed ble de som ikke klarte dette sett ned på. Tanken var altså at alle skulle forsørge seg selv. Arbeidsledige, enten av "frivillig" art eventuelt de funksjonshemmede/syke ble i perioden gjenstand for mange debatter. Det var ikke sosialt akseptert å motta bistand eller hjelp, men

² Arne Omsted. Bystyredokument nr.15 "Prinds Christian Augusts Minde– En historisk fremstilling" s. 7

³ Arne Omsted. Bystyredokument nr.15 "Prinds Christian Augusts Minde– En historisk fremstilling" s. 8

⁴ Arne Omsted. Bystyredokument nr.15 "Prinds Christian Augusts Minde– En historisk fremstilling" s. 12

⁵ Anne-Lise Seip. "Sosialhjelpstaten blir til –norsk sosialpolitikk 1740-1920" Gyldendal Norsk Forlag 1984. S. 52

det var selvfølgelig enklere for de med opplagte funksjonshemninger eller sykdom. De ulike typene fattige ble ofte karakterisert i to grupper som ”verdige”, de syke/funksjonshemmede, og de ”uverdige”, de som av ulike grunner ikke klarte og skaffe seg eller å holde på en jobb.

Initiativtageren til Prinds Christian Augusts Minde hadde en klar ambisjon ved denne anstalten. Omsted har sitert biskopens innbydelse datert fra startfasen i 1809, den lyder som følger:

*”en for Christiania høist velgjørende Stiftelse”.. ”en Indretning, hvor de Fattige kunne finde Brød og Klæder og en Art Virksomhed, der skikkede sig for deres forskjellige Kræfter og Arbeidsdygtighet, en Indretning som gjorde en total Ende paa Betleri og Lediggang hos de Fattige, der kunde anbringes til Arbeide”.. ”en saa velgjørende Indretning saavel for de Fattige, der bør tvinges til Arbeide, som for dem, der frivilligen søge det”.. ”en ”Arbeids- og Forsørgelses-Anstalt for Christianiæ Fattige”.*⁶

Som nevnt tidligere var det en pågående diskusjon ved starten av 1800-tallet. Hvis vi ser dette opp mot det vi allerede kjenner fra norsk historie, hvor det var en sterk enighet om at omstreifere og arbeidsledige var uønsket, passer biskopens planer svært godt inn i datidens aktuelle debatter.

Intensjonene

Intensjonene for stiftelsen var at Kristianias fattige skulle ha et arbeide, slik at de kunne forsørge seg selv. Stiftelsen var altså ment som en organisasjon som skulle få folk i arbeid og bort fra gaten. Omsted har noen interessante observasjoner i forhold til dette. Han skriver at det allerede i 1817 og 1819 var foreslått at det skulle bygges soverom på anstalten. Som arbeidsanstalt var jo det grunnleggende målet være at de fattige kunne komme dit på dagtid, arbeide, og få lønn etter endt arbeidsdag. I følge Omsted ble det foreslått bygging av 4 soverom allerede åpningsåret. Dette var et ledd i stiftsdireksjonens kamp mot betleri (tiggere) i Kristiania.⁷ Arbeidsanstaltens rammer for driften var altså ikke fullstendig klarlagt da anstalten åpnet i 1819.

⁶ Arne Omsted. Bystyredokument nr.15 ”Prinds Christian Augusts Minde– En historisk fremstilling” s. 13

⁷ Arne Omsted. Bystyredokument nr.15 ”Prinds Christian Augusts Minde– En historisk fremstilling” s. 14

Før fattigloven kom i 1845 var det ingen lov som gav hjemmel til og sette inn personer for tvangsarbeid på det som i utgangspunktet skulle være et frivillig sted for fattige. Omsted konkluderer med at det på tross av manglende lovhjemmel, helt fra starten av ble benyttet tvangsplassering av folk på anstalten.⁸

Fattigloven 1845

Fattigloven ble altså vedtatt i 1845, etter flere år med debatter og forhandlinger rundt hvordan denne loven skulle utformes, og hva som skulle innlemmes i den. Debatten strakk seg mellom årene 1828 og 1845, før det endelig kunne ferdigstilles og vedtas en lov for fattigbestemmelser.⁹ Det måtte ikke mindre enn tre kommisjoner til for at loven skulle ferdigstilles, og den utgjorde på den tiden ett av de siste store lovarbeidene som ble ferdigstilt på denne tiden.

Det var ikke bare Norge som på denne tiden var preget av debatten angående fattigspørsmålet, også de europeiske landene diskuterte dette spørsmålet på denne tiden. I Norge var det ikke bare spørsmålet om hva man skulle gjøre med de fattige, men også hvor mye det ville koste i forhold til hva man ønsket å bruke av midler på dette. På tross av at debatten i Norge utspilte seg relativt rolig i forhold til debatten som ble ført i Europa, var det fortsatt ulike hensyn som måtte tas, blant annet hjemstavnsrett, grad av bistand til dårligstilte osv.

Norge hentet til en viss grad inspirasjon fra kontinentet, men var særlig opptatt av at fattigloven skulle reflektere norske behov og en egen måte å gjøre ting på. Regjeringen fremmet aldri noen proposisjon av de to første lovforslagene til stortinget.¹⁰

Det ble på et punkt overdratt til regjeringsadvokaten å utrede et eventuelt arbeidshus for å kunne sysselsette de fattige, denne prosessen ble aldri gjennomført, da fattigloven i seg selv lot vente på seg. Undersøkelsene som ble gjort av den andre kommisjonen konkluderte med at arbeidshus ikke var en god løsning i forhold til utformingen av fattigloven.

Kommisjonen var sammensatt av menn med svært ulike syn på fattigdom. Noen av medlemmene var tilhengere av Thomas Malthus' teori vedrørende fattigdom. Teorien hans bestod av det han kalte "lettsindige" ekteskap, sammen med faktorer som dovenskap, og

⁸ Arne Omsted. Bystyredokument nr.15 "Prinds Christian Augusts Minde– En historisk fremstilling" s. 14

⁹ Anne-Lise Seip. "Sosialhjelpstaten blir til –norsk sosialpolitikk 1740-1920" Gyldendal Norsk Forlag 1984. s. 54

¹⁰ Anne-Lise Seip. "Sosialhjelpstaten blir til –norsk sosialpolitikk 1740-1920" Gyldendal Norsk Forlag 1984. s.59

utsvevelser var en klar forklaring på manges fattigdomsproblemer. Kommisjonen kom senere frem til av den beste løsningen ville være å ta den private sektorens goder, styrt av en offentlig ramme ved lov.¹¹

Det gjennomgående problemet i utformingen av lovforslaget ble stadig det å skulle fastsette rammene rundt hvem som hadde krav på hjelp. Kommisjonen var klar på at problemet var de arbeidsføre fattige, men hvordan de skulle løse dette problemet klarte de ikke komme frem til. De var allikevel enige om at det ikke var et alternativ å la dem sulte. Ansvar for fattigdomsorgen skulle på tradisjonelt vis falle på kommunene. Dette hang sammen med skattebetalinger og økonomi.¹²

Anstaltens karakter

Omsted har i sin beretning brukt noen sider hvor han belyser og forklarer anstaltens karakter.¹³ Det er i denne delen han belyser hvordan anstalten allerede ved start ble drevet på en annen måte enn hva intensjonen i utgangspunktet var. På tross av at man kan stille spørsmål ved bruken av arbeidsanstalten i startperioden, understreker Omsted at det ikke nødvendigvis ble et overtall av innsatte på tvang med en gang. Omsted konkluderer med en gradvis, men ikke langstrakt endring. Samtidig er det viktig å merke seg at selv om ikke alle kom dit frivillig, ble mange innsatt på bakgrunn av det vi i dag kan kalle bekymringsmeldinger, og ønsker av de enkeltes familier.¹⁴

Omsted hevder at fattigloven fra 1845 var nådestøttet når det kom til praksisen for innsettelse på Prindsen. Omsted går langt i å hevde at Prindsen var preget av frivillighet helt frem til loven ble vedtatt. Mine undersøkelser har midlertidig vist at det allerede i 1844, året før loven vedtas, skjer mange tvangsinnsettelse.

Innsettelse på Prindsen

Omsted skriver også om de ulike individene i sin beretning. I forhold til denne oppgaven ønsker jeg å skissere, så langt det er mulig, grunnlaget for innsettelse på arbeidsanstalten.

¹¹ Anne-Lise Seip. "Sosialhjelpstaten blir til –norsk sosialpolitikk 1740-1920" Gyldendal Norsk Forlag 1984. s.60

¹² Anne-Lise Seip. "Sosialhjelpstaten blir til –norsk sosialpolitikk 1740-1920" Gyldendal Norsk Forlag 1984. s. 61

¹³ Arne Omsted. Bystyredokument nr.15 "Prinds Christian Augusts Minde– En historisk fremstilling" s. 13-18

¹⁴ Arne Omsted. Bystyredokument nr.15 "Prinds Christian Augusts Minde– En historisk fremstilling" s. 14

Årene jeg har valgt er 1844 og 1850. Disse to årene vil gi et inntrykk av antall individer på anstalten i forkant av fattigloven fra 1845, samt i kjølvannet av denne loven.

Individlister 1844¹⁵

Innkomet på hvilken måte	Antall	Prosent
Politiets ordre	335	82,71
Fattigforstander	30	7,40
Fattigcommisionen	24	5,92
Absentasjon*	9	2,22
Sykehus	2	0,49
Eget initiativ	1	0,24
Individer totalt	405**	

* Ved rømming ble individene ført som absentasjon da de ble bragt tilbake til anstalten

** Det er oppgitt at individlisten fra 1844 skal inneholde 404 personer, i følge mine beregninger inneholder listen 405 personer.

Individlister 1850¹⁶

Innkomet på hvilken måte	Antall	Prosent
Politiets ordre	423	80,41
Fattigforstander	46	8,74
Utenbys politi*	28	5,32
Byfogd, fattigfogd	7	1,33
Fattigcommisionen	2	0,38
Individer totalt	526**	

* I følge individlistene var det ikke bare Kristianias politi som kunne henvise personer til Prindsen.

** I individlisten fra 1850 er det ved flere tilfeller oppført to personer under samme tall.

Journalen føres til individ nummer 530, hvor en er fjernet, derav 529. I min undersøkelse fant jeg 526 individer.

¹⁵ Oslo Byarkiv. L0001 Prinds Christian Augusts Minde, sindsykeasyll og arbeidsanstalt. *Individliste 1834-1847*. http://arkivverket.no/URN:db_read/db/65553/29/ (Digitalisert kilde, lest 24.04.14)

¹⁶ Oslo Byarkiv. L0002 Prinds Christian Augusts Minde, sindsykeasyll og arbeidsanstalt. *Individliste 1848-1850*. http://arkivverket.no/URN:db_read/db/65554/153/ (Digitalisert kilde, lest 26.04.14)

Som tabellene fra 1844 og 1850 viser, er det ingen markante forskjeller i andel personer som ble anbrakt av politiet, altså ikke frivillig. Tabellene viser at det er flere innsatte i løpet av 1850 men andelen innbrakt av politi endrer seg svært lite. Dette gjør at Omsteds påstand om at fattigloven hadde stor betydning, ikke stemmer. Mulig er det fattigkommisjonens regler fra 1840 som spiller inn, men i forhold til at det i begge disse årene er over 80% innsettelse via politiet ser det ikke ut til at fattigloven hadde stort å si for driften, annet enn at de etter 1845 hadde et lovverk de kunne forankre denne praksisen i.

Fattigloven fra 1845¹⁷

I individlistene fra 1850 er det registrert på hvilken hjemmel de ulike personene kommer til anstalten på. Som tidligere nevnt hadde de ingen hjemmel i loven før 1845, og individlistene fra 1850 viser utstrakt bruk av fattigloven.

Fattigloven av 1845	Antall	Prosent
§45	327	81,34
§37	39	9,70
§44	35	8,70
§47	1	0,24
Totalt	402	

*I fattigloven av 1845, første kapittel, gjøres det en klassifisering av de ulike tilfellene hvor fattigloven ville gjelde. Kort forklart innebar dette syke, sinnsyke, uføre, foreldreløse barn. Det klargjøres også et visst ansvar for egne familiemedlemmer, så vel som uekte barn.¹⁸

Denne tabellen viser at majoriteten, av de som ble innsatt med forankring i fattigloven, kom på bakgrunn av §45. Denne paragrafen inneholder bestemmelser om politiets behandling av personer ansett som ørkesløse, og på grunnlag av drukkenskap, altså fyll. Før fattigloven kom var det opp til i dette tilfellet Prindsen å bestemme hvor lenge en person måtte bli, fattigloven fastsatte at seks måneder var maks oppholdstid. Paragraf 37 representerer de som trengte bistand for å leve, dette ble foretrukket å gi bidrag i natura, men kunne også gis som pengemidler hvis det var strengt nødvendig. Paragraf 44 innbefatter personer som ble tatt for

¹⁷ Lov angaaende Fattigvæsenet i Kjøbstæderne 20.9.1845 <http://www.hist.uib.no/krim/fattig/html/1845.htm> (lest 13.05.2014)

¹⁸ Lov angaaende Fattigvæsenet i Kjøbstæderne 20.9.1845 s.457 <http://www.hist.uib.no/krim/fattig/html/1845.htm> (lest 13.05.2014)

og innrømte betleri (tiggings). Paragraf 47 inneholder bestemmelser for straff for de foresatte som brukte eller befalte sine barn til betleri.

Gjennomsnittsalder^{19 20}

	1844	1850
Gjennomsnittsalder*	30	37
Eldste	71	99
Yngste	5 ½ mnd.**	13
Antall under 25 år	156	102
Antall mellom 0 og 15 år	26	1

* I listene fra 1844 er det 11 personer hvor alder ikke er nevnt, mens det i 1850 er 26 personer uten oppgitt alder.

** Dette barnet ble oppgitt som *husvild*, og det ser ut som at barnet kom inn med et familiemedlem, men at det senere ble overlatt til noen andre.

Omsted omtaler ikke alder på innsatte på Prindsen i sin beretning. Jeg har gjort en beregning av gjennomsnittsalderen til de innsatte i årene 1844 og 1850. Av totalt innsatte (405) i 1844 var 38,42% av disse under 25 år, som på denne tiden var myndighetsalder. Grunnen til at jeg har brukt myndighetsalderen er fordi det er svært overraskende at en så stor andel av de innsatte var så unge. Det var ikke uvanlig at man begynte å arbeide ved 12-13 års alderen, men at det var så mange unge som trengte bistand overrasker. I 1850 ser jeg at gjennomsnittsalderen har gått opp til 37 år, og andelen innsatte på 25 år eller yngre har gått ned til 19,24%. Det er også verdt å vite at kriminell lavalder på denne tiden var 10 år, det forklarer hvorfor det var så mange unge innsatte. Forklaringen på hvorfor det var så mange unge innsatte på anstalten i 1844 kontra 1850 kan være utbyggingen av det offentlige og måten man tok seg av yngre arbeidsledige på. Svingninger i arbeidsmarkedet vil også være av betydning, samt sosiale forandringer.

Konklusjon

Omsteds beretninger er skrevet i 1905, på slutten av hans tid som forstander på anstalten. På

¹⁹ Oslo Byarkiv. L0001 Prinds Christian Augusts Minde, sidsykeasyl og arbeidsanstalt. *Individliste 1834-1847*. http://arkivverket.no/URN:db_read/db/65553/29/ (Digitalisert kilde, lest 24.04.14)

²⁰ Oslo Byarkiv. L0002 Prinds Christian Augusts Minde, sidsykeasyl og arbeidsanstalt. *Individliste 1848-1850*. http://arkivverket.no/URN:db_read/db/65554/153/ (Digitalisert kilde, lest 26.04.14)

grunn av hans stilling som forstander av anstalten, vil det være nærliggende å tro at hans beretninger om anstalten før hans tid vil være mer kritisk, enn beretningen om hans egen tid. Lover og regler vedtatt i perioden 1819 til 1905, som var arbeidsanstaltens driftstid spiller også en rolle i forhold til hvordan Omsted skriver om anstaltens drift.

I denne oppgaven har jeg synliggjort Omsteds syn på driften, og satt denne i sosialhistorisk kontekst og i lys av fattigloven fra 1845, hvor det for første gang ble relativt klart definert hvem som skulle innbefattes av fattighjelpen. Omsted hevder at fattigloven var avgjørende for hvem som ble anbragt til Prindsen, mine undersøkelser viser derimot noe annet. Det er tydelig flere innsatte i 1850 enn i 1844, denne økningen kan ikke forklares ene og alene ved at fattigloven kom i 1845. Andre faktorer man må ta i betraktning er blant annet befolkningsøkning, økonomiske svingninger og urbanisering.

Tidligere undersøkelser har vist samme tendens som jeg har funnet i mine undersøkelser, og det kan derfor konkluderes med at fattigloven ikke nødvendigvis hadde så mye å si, annet enn at de etter den fikk hjemmel til å innsette folk i anstalten. Jeg har også undersøkt og kartlagt hvilket aldersspenn det dreide seg om i årene 1844 og 1850. Gjennomsnittsalderen går fra å være 30 år i 1844, til å bli 37 år i 1850. Undersøkelsene mine viser at tyngdepunktet lå på de yngre i 1844, mens det i 1850 ligger høyere opp i alderssjiktet. Eldste person i 1844 71 år. I 1850 har jeg funnet langt flere i alderen mellom 60 og 80 år, samt en på hele 99 år. Omsted nevner aldri aldersspennet i sin beretning, og mine funn er ikke nok til å fastslå om dette bare var en enkelthendelse eller om dette var en økende tendens. På dette området er det behov for flere undersøkelser.

I ettertid kan man ikke annet enn å konkludere med at initiativet og visjonen bak Prindsen var at dette skulle være av frivillig art. Samtidig ser man at Prindsen også var et sted hvor myndighetene, i dette tilfellet politiet, hadde muligheter til å plassere mennesker de mente ikke var skikket til å forsørge seg selv. Det vil altså være logisk å konkludere med at teorien bak Prindsen ikke ble satt ut i praksis. På bakgrunn av egne undersøkelser er det nærliggende å tro at anstalten aldri fungerte slik den var planlagt, og hvis den gjorde det, ville dette i så fall være under de første årene som anstalt. Omsted skriver i sin egen beretning at det allerede i 1825 ble sagt at anstalten var basert på frivillighet men også tvang.²¹ Det mangler individualiser

²¹ Arne Omsted. Bystyredokument nr.15 "Prinds Christian Augusts Minde– En historisk fremstilling" s. 11

fra de første årene, og det er derfor lite materiale annet enn Omsteds beretning som kan gi svar på alt vedrørende driften av Prindsen. Ut i fra egne undersøkelser vil jeg konkludere med at fattigloven ikke var den faktoren som hadde størst innvirkning på driften av Prindsen.

Litteraturliste;

Myhre, Jan Eivind *Norsk historie 1814-1905*, Det Norske Samlaget 2012

Myhre, Jan Eivind Oslo bys Historie bind 3 *Hovedstaden Christiania fra 1814 til 1900*,
Cappelens forlag 1990

Seip, Anne-Lise *Sosialhjelpsstaten blir til, Norsk sosialpolitikk 1740-1920*, Gyldendal Norsk
Forlag A/S 1984